

**BOLALAR MUSIQA MAKTABLARIDA MUSIQIY-NAZARIY
FANLARNI O'QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR
QO'LLAGAN HOLDA INTERFAOL DARS SHAKLLARINI TASHKIL
ETISH USULLARI**

Qarshi ixtisoslashtirilgan sanat maktabi

Musiqa nazariya bolimi oliy toifali oqituvchisi

Rashidova Umida Xamidovna

ANNOTATSIYA; Maqolada bolalar musiqa maktablarida musiqiy-nazariy fanlarni o'qitishda innovatsion texnologiyalar va media vositalarni qo'llagan xolda interfaol dars shakllarini tashkil etish usullari amaliy natijalar asosida yoritiladi.

Kalit so'zlar: Bolalar musiqa maktablari, pedagogika, innovatsiya, texnologiya, interfaol, "Solfedjio", "Musiqa adabiyoti", "Musiqa tinglash", texnologik xarita.

Interfaol doska hozirgi kunga kelib pedagogika va ko'pgina sohalarning dolzarb ish quroli sifatida gavdalanib kelmoqda. Sir emaski mediya texnika sohasi kundun kunga rivojlanib, yangilanib borayapti. Horij xamkasblarimizning faoliyatini kuzatishlarimiz natijasida interfaol doskalarining sensorli modellarini musiqa ta'limida xam ko'llanilib kelinayotganiga guvoh bo'ldik. Ushbu sensorli interfaol doskalar yoki interfaol panellar xuddi smartfon, planshet kabi ishlaydi. Faqat ular doska ko'rinishida bo'ladi. Agar ularni avvalgi musiqiy elektron doskalar bilan solishtiradigan bo'lsak, sensorli doskalarda turli musiqiy dasturlardan, interaktiv elektron qo'llanmalardan foydalanish imkonini beradi. Sensor doskalar bevosita kompyuter va proektor uskunalari ulanishi orqali qo'llaniladi, sensorli panellarning afzalligi shundaki ular proektorsiz dasturlarni flesh karta orqali panelga ko'chirish yordamida turli vazifalarni bajarish mumkin. Bunday sensorli panellar albatta o'quvchilar bilan ishlashda katta imkoniyatlarni ochadi. Turli ritmlar keltirilgan bir qancha kartochkalar asosan darsda ritmik guruhlar bilan

ishlashda qo'llaniladi. Bunday kartochkalar turli o'lchov birligiga mo'ljallangan bo'lib, ularni o'rnini o'zgartirish orqali turli kombinatsiyalarni hosil qilish mumkin. Ritmli kartochkalarni qo'llash jarayoni juda qiziq bo'lib, o'quvchilar turli ritmik figuratsiyalarni katta qiziqish bilan ijro etishadi. Ritmik guruhlar keltirilgan kartochkalar avval osonroq ketma ketdikda qo'yib chiqilib, so'ng ularni nisbatan murakkab ritmik guruhlar berilgan kartochkalar bilan almashtirib boriladi. Eshitish qobiliyati – musiqachining eng asosiy va muhim ko'nikmasi hisoblanadi. “Solfedjio” fani esa bunga hizmat qiluvchi asosiy fandır. Musiqiy idrok, musiqani tinglash ko'nikmalari inson bolaligidanoq singdirilishi lozim. Bu ko'nikmalar qanchalik barvaqt va to'g'ri tarbiyalanilsa shunchalik o'z samarsaini beradi. Musiqachida musiqa eshitish qobiliyati badiiy musiqa tinglash jarayoni orqali tarbiyalanadi. Dars jarayonida muntazam xalq ijodi, kompozitorlik, turli davr badiiy musiqa namunalarini tinglash o'quvchilarda ichki eshitishni ham rivojlantiradi. Ichki eshitish ovoz iintonatsiyaning tozaligiga hizmat qiluvchi omillardan biridir. Dars jarayonida tinglaniladigan namunalar bevosita original ko'rinishda bo'lishi muhimdir. Bu borada “Musiqqa adabiyoti” fanning ahamiyati ham katta. Musiqqa tinglash jarayonida ijroni videolavhalar bilan ko'rib tinglash o'quvchilarda musiqani qabul qilish idrokini shakllantiradi. Eshitish qobiliyatini rivojlantirish va testlashda musiqiy trenajyor mobil dasturlar hozirgi vaqtga musiqachilar orasida keng tarqalgan dasturlardan biri hisoblanadi. Musiqiy trenajyor dasturlar yordamida musiqachilar o'z eshitish qobiliyatlarini rivojlantirishlari va uni test qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Eshitish qobiliyati uchun trenajyorlardan “Solfedjio” fanida barcha sinf o'quvchilarida qo'llash mumkin. Amaliyot davomida biz 1-2 sinf o'quvchilarida asosan Jungle music dasturidan, katta sinflarda esa Rossiyalik dasturchilar tomonidan ishlab chiqilgan “Идеальный слух” saytidan foydalanildi. Jungle music dasturi o'yin shaklida tuzilgan bo'lib, ushbu o'yin orqali asosan nota savodi va notalarning ohangi ustida ishlashga yordam beradi. Bu o'yinli dastur asosan ortda qolayotgan, notalarni eslab qolishi qiyin kechayotgan, dars shakli individual tarzda olib borilayotgan o'quvchilar ustida tajriba sifatida qo'llanildi. Natija esa juda qoniqarli bo'lib,

birinchi navbatda o'quvchini o'ziga nisbatan ishonchini ortishi, darsga bo'lgan qiziqish, notalarni osonroq yodda qolishi va ularni intonatsiya qilishda yahshilanishlarga kuzatildi. "Idealniy slux" saytidan esa asosan yuqori sinf o'quvchilarida qo'llanilish maqsadga muvofiqdir. Sayt dasturida musiqa nazariyasining barcha bosqichlari guruhlariga bo'linib chiqilgan: intervallar, uchtonlar, gamma va ladlar, uchtovushliklar, uchtovushliklar aylanmalari, xarakterli intervallar, dominantseptakkord va uning aylanmalari, yetakchi septakkordlar. Xar bir gurux testlarida darajasi va ko'rinishlarini tanlash imkoni mavjud. Misol uchun interval mavzusida barcha intervallar berilgan va ularni orasidan ba'zilarini tanlab olish (o'tilgan mavzuga qarab) yoki barchasini tanlash (yil yakunida, nazorat darslarida) imkoni mavjud. Keyingi bosqich intervallarni melodik yoki garmonik xolatini tanlash. So'ngra trenajyor yoki testni tanlash. Mazkur dasturdan o'quvchilar ham mustaqil, ham o'qituvchi, sinf bilan birga ishlashlari mumkin. Albatta ushbu dasturlardan muntazam barcha darslar davomida foydalanishning iloji yo'q. Sababi "Solfedjo" va "EMN" fanlariga ajratilgan vaqt chegaralangan bo'lib, dars vaqtining hajmi guruhdagi o'quvchilar soniga ham bog'liq. Shu tuyayli ham yuqorida aytilgan musiqiy dasturlardan o'tilgan mavzularni mustahkamlash, nazorat darslarida qo'llanildi. "Musiqqa adabiyoti" fanini o'qitishda media texnikalar, internet resurslari juda katta ahamiyatga ega. "Musiqqa adabiyoti" va "Musiqqa tinglash" fanlarida o'quvchilar ma'lumotni xam vizual, xam verbal olishlari muhim omil hisoblanadi. Ma'lumot bir vaqtning o'zida ham vizual va verbal qabul qilinganda hotirada chuqur muxrlanib qoladi. Buning uchun bizga albatta kompyuter texnologiyalari, internet resurslari va turli media texnikalar katta xizmat ko'rsatadi. Mavzularni slaydlar, kompozitorlar tasviri tushirilgan rasmlar, asar ijrosining original varianti ijrosi tasvirlangan videolavhalarni ko'rsatish, kompozitor xaqida qiziqarli faktlarni kelitirish, uni ijod qilgan davri bilan tanishtirish, bevosita o'sha davrning boshqa san'at turlari va ularning umumiy jixatlarini solishtirish kabi tajribalar o'quvchilarni diqqat e'tiborini kuchaytiradi. Musiqa ifoda vositalari, musiqiy shakl, janrlar mavzusini o'tishda internet

tarmoqlaridan olingan turli qiyosiy diagrammalar, slaydlar va o'qituvchining xar bir ma'lumotni amaliy asoslab berishi, ko'rsatishi o'quvchilarni nega ushbu fanni o'rganishlari va o'tilayotgan mavzular ularning amaliyotida qanday ahamiyatga ega ekanligini bir muncha tushunib yetishiga yordam beradi. Bir qarashda bu unchalik muhim ko'rinmasada o'quvchilarning ma'lumot qabul qilishining psixologik tomonlarini bilish juda katta ahamiyatga ega. Xozirgi vaqtda yosh avlodga berilayotgan axborotni to'g'ri talqin qilib berish, uni maqsad va musiqadagi o'rnini tushuntirish joiz. Shunday xolatlardagina biz o'quvchilarimizni berilayotgan axborotlarni yaxshi eslab qolishlariga erishdik desak mubolag'a bo'lmaydi. Bu esa o'qituvchini so'z boyligi, fikrini aniq va tushunarli qilib yetkiza olish mahoratini rivojlangan bo'lishi ahamiyatlidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Strajnikova Tatyana Ivanovna Innovatsionnye texnologii obucheniya v sisteme muzikalnogo obrazovaniya.
2. Tomasheva Angelina Arkadevna. "Sostoyanie muzikalnoy sinestezii"
3. Taraeva G.R. Komp'yuternaya muzyka i teoreticheskie problemy muzikal'nogo yazyka.